

---

dünyada ve türkiye’de çevre kirliliğinin önlenmesinde yeşil vergi uygulamaları

---

sümeyye aybala bezer*

Giriş

Tarihsel seyir içinde çevre kavramının ne olduğu ve kapsamının nereye kadar olduğuna yönelik yaklaşımlar, her çağda yaşanan gelişmelere göre farklılık göstermiştir. Bununla beraber 09.08.1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 2’nci maddesine göre çevre, “*Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam*” olarak tanımlanmaktadır. Yine Kanun’un aynı maddesine göre çevre kirliliği, “*Çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etki*” şeklinde yer almaktadır. Verilen iki tanımdan yola çıkılarak çevrenin insandan ayrı düşünülmesinin mümkün olmadığı ve çevrede meydana gelen herhangi bir değişiklik veya bozulmada karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu ve insanı da pek çok yönden doğrudan etkileyeceği sonuçlarına varılacaktır. Bununla beraber bir kavram olarak çevre, çeşitli bilim dallarında farklı veya benzer karşılıklar bulsa da çevrenin, kapsam ve kullanım olarak oldukça geniş olduğunu ifade etmek gerekir. Örneğin, Türk Dil Kurumunun¹ yer verdiği bazı çevre tanımları şu şekildedir: “*Kişinin içinde*

---

* Arş. Gör., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuk Bölümü, sameler@fsm.edu.tr.

1 Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, “Çevre”, 10.06.2024, <https://sozluk.gov.tr/>.

bulunduğu toplumu oluşturan ortam; dünya, muhit”, “Hayatın gelişmesinde etkili olan doğal, toplumsal, kültürel dış faktörlerin tümü”.

Ekolojik veya yeşil vergiler olarak da adlandırılan çevre vergileri, öğretilerde bu isimlendirmeler yanında pek çok farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Çevre vergileri teriminin kamu ekonomisi literatürüne girmesine öncülük eden A. C. Pigou dolayısıyla çevre vergileri, “Pigou tipi vergiler” şeklinde de ifade edilmektedir.² Çevre vergilerinde temel prensip “kirleten öder” ilkesidir. Bu ilke, ilk olarak OECD'nin 26.05.1972 tarihinde kabul ettiği “Çevresel Politikaların Uluslararası Ekonomik Yönlerine İlişkin Rehber İlkeler Konusunda Konsey Tavsiyesi”³ başlıklı metninde yer almış ve Konseyin 14/11/1974 tarihinde kabul edilen tavsiyesinde “kirleten öder” prensibinin içeriğine dair detaylı bilgiler⁴ verilmiştir. 1972 tarihli tavsiyede yer alan düzenlemeler göz önüne alındığında çevresel kaynakların genellikle sınırlı olduğu ve bu kaynakların, üretim ve tüketim faaliyetlerinde kullanılmasının çevrenin bozulmasına sebep olacağını; bu bozulmanın maliyetinin, fiyat sisteminde yeterince dikkate alınmadığında piyasanın hem ulusal hem de uluslararası düzeyde bu tür kaynakların kıtlığını yansıtmakta başarısız olacağını⁵ söyleyerek birtakım kamu önlemlerinin alınması gerektiği ifade edilmektedir. Yine 1972 tarihli tavsiyede “kirleten öder prensibi” (Polluter-Pays Principle) tavsiyenin 4. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır:

Kıt çevresel kaynakların rasyonel kullanımını teşvik etmek ve uluslararası ticaret ve yatırımlarda çarpıklıkları önlemek için kirlilik önleme ve kontrol tedbirlerinin maliyetlerinin paylaştırılmasında kullanılacak ilke “Kirleten Öder İlkesi” olarak adlandırılmaktadır. Bu ilke, çevrenin kabul edilebilir bir durumda olmasını sağlamak için kamu yetkilileri tarafından kararlaştırılan yukarıda belirtilen önlemlerin yerine geti-

2 Akkaya, Ş. (2017). *Yerelden Küresele Çevre Vergileri İktisadi Bir Analiz* (1.Bs.). İstanbul: Filiz Kitabevi, s. 25.

3 OECD (2024). *Recommendation of the Council on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies*. Erişim: 7 Haziran 2024. <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/4/4.en.pdf>

4 OECD (2024). *Recommendation of the Council on the Implementation of the Polluter-Pays Principle*, Erişim: 7 Haziran 2024. <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/11>

5 OECD (1972). *Recommendation of the Council of 26 May 1972 on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies*, Erişim: 07.06.2024. <http://www.ciesin.org/docs/008-574/008-574.html>

rilmesinin maliyetini kirletenin üstlenmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, bu önlemlerin maliyeti, üretim ve/veya tüketimde kirliliğe neden olan mal ve hizmetlerin maliyetine yansıtılmalıdır. Bu tür önlemlere, uluslararası ticaret ve yatırımda önemli çarpıklıklar yaratacak sübvansiyonlar eşlik etmemelidir.

Yukarıda yer verilen tanım, esasında hem çevre kirliliğini önlemek hem de sınırlı kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak amaçlarıyla maliyetin paylaşılması gerektiğini ve bu maliyet paylaşımının da “kirleten öder” prensibi temel alınarak yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu ilkenin, uygulamada oldukça pratik sonuçları olması ve vergilendirme işlemlerinde de bir yöntem sunması sebebiyle yol gösterici olduğu söylenebilir.

Dünyada Yeşil Vergi Uygulamaları

Yeşil vergi uygulamaları, dünya üzerinde pek çok ülkede kendine uygulama alanı bulmuştur. Yeşil ekonomi; “ekolojik problemleri ve çevresel riskleri önemli oranda azaltırken, aynı anda insan refahını ve sosyal eşitliği arttırmak”⁶ olarak tanımlanmaktadır. Yeşil vergi ise; “yeşil ekonomi kavramının bir uzantısı olmakla birlikte, yeşil ekonomi anlayışı ile elde edilmek istenen amaçlara vergisel araçlarla ulaşılmasını sağlayan bir vergilendirme türü”⁷ şeklinde ifade edilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, dünyada yeşil vergi reformu uygulamalarını incelemek için öncelikle Avrupa Birliği ve OECD ülkelerinde çevre sorunlarını önlemek veya azaltmak amacıyla uygulanan politikalar incelenecektir.

Öte yandan, çevre vergilerinin amaçları birbirlerinden ayırt edilecek kadar farklı olmadığı için çevre vergilerini sınıflara ayırmak karmaşık bir durum arz etmek-

“Yeşil ekonomi; “ekolojik problemleri ve çevresel riskleri önemli oranda azaltırken, aynı anda insan refahını ve sosyal eşitliği arttırmak” olarak tanımlanmaktadır. Yeşil vergi ise; “yeşil ekonomi kavramının bir uzantısı olmakla birlikte, yeşil ekonomi anlayışı ile elde edilmek istenen amaçlara vergisel araçlarla ulaşılmasını sağlayan bir vergilendirme türü” şeklinde ifade edilmektedir.”

6 AL, İ. (2019). Sürdürülebilir Kalkınma ve Yeşil Ekonomi: Türkiye İçin Bir Endeks Önerisi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(19), s.115.

7 Olcay, F. M. (Ocak 2024). Yeşil Vergiler, Özellikleri, Türkiye'deki Durum ve Uygulamaları, Vergi Raporu, 292, s. 8.

tedir.⁸ Bu sebeple, çevre vergileri çoğunlukla tek başına bir vergi çeşidi olarak değil diğer vergi türleriyle dolaylı olarak alınmaktadır. Avrupa Birliği ve OECD ülkeleri, çevre sorunlarıyla mücadelede mali araçların kullanılması ile çevre vergilerini uygulamaktadır.⁹ Avrupa Komisyonu¹⁰, çevre vergilerinin tanımını ise şu şekilde yapmaktadır:

Çevre vergisi, çevre üzerinde belirli bir olumsuz etkisi olan bir vergi matrahı üzerinden alınan vergidir. (...) Birçok vergi, örneğin hem bir ürünün kullanımını daha pahalı hale getirerek davranışları etkilemek hem de gelir elde etmek gibi çeşitli amaçlar göz önünde bulundurularak uygulamaya konulmaktadır. Verginin çevresel etkisi asli olarak nispi fiyatlar üzerindeki etkisinden kaynaklandığından, örneğin benzin üzerine mali sebeplerle getirilen bir vergi, emisyonları azaltma amacıyla getirilen bir vergi ile aynı etkiyi oluşturacaktır.

Yukarıda yer verilen ifadeler, özellikle çevresel niteliği haiz bir verginin bir yandan gelir elde etmeye, diğer yandan da ulaşılmak istenen çevresel sonuçlara hizmet edebileceğini göstermektedir.

Avrupa Birliği (AB) üye ülkeleri, 1973'ten beri AB çevre politikalarına ilişkin olarak hedef ve usulleri elen alan Çevre Eylem Planları yayımlamakta olup en son 2022 Mayıs ayında yayımladığı “Gezegensel sınırlar içinde kalarak herkes için refahın sağlanması (ensuring well-being for all, while staying within planetary boundaries)” vizyonunu devam ettiren 8. Çevre Eylem Planı'nın 2023'e kadar AB'nin ortak gündemi olması bekleniyor.¹¹ Yeni eylem planı, altı öncelikli hedef belirliyor ve bu hedefleri,

- 2030 sera gazı emisyonunu azaltma hedefine ve 2050 yılına kadar iklim nötrlüğüne ulaşılması;
- Uyum sağlama kapasitesinin artırılması, dayanıklılığın güçlendirilmesi ve iklim değişikliğine karşı hassasiyetin azaltılması;

8 Cural, M., Saygi, H. E. (2016). Avrupa Birliği'nde Çevre Vergisi Uygulamaları ve Çevre Vergilerinin Gelişimi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25(1), s. 81.

9 Satır Reyhan, A. (2014). Çevre Ekonomisinde Çevre Vergileri Uygulamaları. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), s.112. <https://doi.org/10.17218/husbed.91271>

10 Eurostat (2024). *Environmental taxes-A statistical guide*. Erişim: 11 Haziran 2024, S. 14. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/18358719/KS-GQ-23-016-EN-N.pdf/011c3fcd-c6c3-604c-320f-bba5da058efe?version=1.0&t=1705926723782>

11 Kurrer, C., Petit, A. (Nisan 2024). *Environment policy: general principles and basic framework*, Erişim: 9 Haziran 2024. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>

■ Yenileyici bir büyüme modeline doğru ilerlemek, ekonomik büyümeyi kaynak kullanımından ve çevresel bozulmadan ayırmak ve döngüsel ekonomiye geçişi hızlandırmak;

■ Hava, su ve toprak da dahil olmak üzere sıfır kirlilik hedefini takip ederek Avrupalıların sağlık ve refahını korumak;

■ Biyolojik çeşitliliğin korunması, muhafaza edilmesi ve eski haline getirilmesi ve doğal kaynakların (özellikle hava, su, toprak, orman, tatlı su, sulak alan ve deniz ekosistemleri) geliştirilmesi;

■ Üretim ve tüketimle ilgili çevre ve iklim baskılarının azaltılması (özellikle enerji, endüstriyel gelişme, binalar ve altyapı, hareketlilik ve gıda sistemi alanlarında).¹²

şeklinde sıralıyor. Yukarıda yer verilen hedefler açıkça göstermektedir ki bir yandan ekonomik kalkınma ve sürdürülebilirlik amaçlanırken diğer yandan çevre ve iklim politikalarının bu hedeflerle uyum içinde ilerlemesi sağlanmak istenmektedir. Belirlenen hedefler açısından bu yaklaşım, çevreye ve iklime ilişkin sorunların çözümünde mali araçların kullanılması gibi birtakım mekanizmaların geliştirilerek ekonomik büyümeye ket vurmada da var olan düzenin dönüştürülebileceğini göstermektedir. Zira çevre kirliliğini engellemek üzere özellikle işletmelere yüklenen ödevler ve dahi vergiler, işletmelerin maliyetini artırmakta olduğundan işletmeler, çevreye ilişkin mali yükümlülüklerden kaçınmanın yollarına başvurabilmektedir. 1973'ten beri yayımlanan AB çevre eylem planları hedefleri ve ülkeler bazında uygulamaları neticesinde alınan sonuçlar, çevre ve iklime yönelik tedbirler ve ekonomik büyümenin birlikte uyum içinde olabileceğinin altını çizmektedir. Doğaldır ki dünya üzerindeki her ülkenin refah seviyesi ve gelişmişlik düzeyi birbirinden oldukça farklı bir seyir izlerken bu çevre politikalarının uygulanmasının ve sonuçlarının her ülke için aynı veya benzer olması beklenemeyecektir.

Endüstrileşmenin gün geçtikçe artması ve artan talebi karşılamak üzere yoğunlaşması sebepleriyle plastik atıkların ortaya çıkma oranı da artmaktadır. Bu duruma, plastik atıklar doğada 1000 yılda yok olduğu¹³ için plastik atıkların çözünme hızının diğer atık türlerine oranla yavaş olması da eklenince devletler plastik atık kullanımını azaltmanın yollarını aramaya başlamıştır. Avrupa Birliği üye ülkeleri tarafından

¹² Kurrer, C., Petit, A., *Environment policy: general principles and basic framework*.

¹³ Atıkların Doğada Yok Olma Süreleri. (t.y.). Erişim: 6 Haziran 2024. <https://www.cevremuhendisligi.org/index.php/cevre-aktuel/atiklarin-dogada-yok-olma-sureleri>

Avrupa'da en çok çöpe atılan on maddeden biri olan duvar kalınlığı 50 mikronun altındaki plastik taşıma poşetlerinin sürdürülemez tüketimi ve kullanımı ile ilgilenmek üzere 2015/720 sayılı "Plastik Torbalar Direktifi (The Plastic Bag Directive)" kabul edilmiştir.¹⁴ 2020 yılında, üye devletlerin ilk kez 2018 yılında piyasaya sürülen tek kullanımlık plastik taşıma torbalarının miktarını Eurostat'a bildirmeleri gerekmiş ve 2018 yılından başlamak üzere tek kullanımlık plastik taşıma torba tüketimini azaltmaya yönelik herhangi bir tedbir uygulamayan Letonya ve Litvanya'nın kişi başına en fazla tek kullanımlık plastik taşıma torbası tüketen iki ülke olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁵ Plastik taşıma torbalarının Avrupa Birliği ülkelerinde tüketimine ilişkin yapılan istatistik çalışmalarında¹⁶, AB'de yaşayan bir kişinin 2021 yılında ortalama 77 adet hafif plastik taşıma poşet tükettiği; 2018 ve 2021 yılları arasında AB üye devletleri arasında tüketilen toplam hafif plastik taşıma poşeti sayısında %31'lik bir azalma olduğu; 2021 yılının AB'de çok hafif plastik taşıma poşet (duvar kalınlığı 15 mikrondan az olan poşet) tüketiminin azaldığı ilk yıl olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Direktif, üye devletlerin plastik poşet kullanımını en aza indirmek için uygulayacakları politikaları devletlerin kendisine bırakmakla beraber üye devletlerin bir kısmı şu iki yaklaşımı benimsemiştir: belirli plastik poşet türlerine yönelik piyasa kısıtlamaları/yasakları ve/veya plastik poşet üreticilerine/ithalatçılara uygulanacak vergiler ve çevresel ürün ücretleri gibi ekonomik tedbirler uygulanmasıdır.¹⁷ Diğer bir seçenek de üye devletlerin tek kullanımlık plastik taşıma torbalarının satış noktasında ücretsiz olarak sunulmamasını sağlayarak perakendecilerin tek kullanımlık plastik taşıma torbası için tüketicilerden ücret alması ve böylelikle de tüketimde azalmanın ortaya çıkması

14 Directorate-General for Environment. (t.y.). *Plastic Bags*, Erişim: 9 Haziran 2024. https://environment.ec.europa.eu/topics/plastics/plastic-bags_en

15 Sherrington, C., Watson, S., Marsh, P., Bradley, C. (2022). *Scoping study to assess the feasibility of further EU measures on waste prevention and implementation of the Plastic Bags Directive Part II – Implementation of Plastic Bags Directive*, S. 21, Erişim: 9 Haziran 2024. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3f3ee30e-7cc5-11ec-8c40-01aa75ed71a1/language-en>

16 Eurostat. (Ekim 2023). *Consumption of plastic carrier bags – estimates*, Erişim: 9 Haziran 2024. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Consumption_of_plastic_carrier_bags_-_estimates#Lightweight_plastic_carrier_bag_consumption

17 Sherrington, C., Watson, S., Marsh, P., Bradley, C. *Scoping study to assess the feasibility of further EU measures on waste prevention and implementation of the Plastic Bags Directive Part II – Implementation of Plastic Bags Directive*, s.12.

gibi ekonomik tedbir uygulanmasıdır.¹⁸

Avrupa Birliği'nde yeşil vergi uygulamalarından bir diğeri, çevre kirliliğinin önlenmesi ve azaltılması amaçları ile uygulanan motorlu taşıtlar vergisi uygulamalarıdır. Avrupa Birliği üye ülkelerinin bir kısmı motorlu taşıtların vergilendirilmesinde karbondioksit emisyonu ve yakıt verimliliğini baz alırken bazı ülkeler de karbondioksit emisyonu belli bir ağırlığın altına düştükçe buna karşılık bir para ödülü verilmesi gibi bir ödül-ceza sistemini uygulamaktadır.¹⁹ Her ne kadar birlik içindeki bütün üye devletler açısından uyulması zorunlu olan bir motorlu taşıtlar vergisi uygulaması bulunmasa da üye devletler için ortak hedef, böyle bir vergi ile taşıtların ortaya çıkardığı karbondioksit emisyonunun çevreye salınımın miktarını azaltmaktır.²⁰

Türkiye'de Yeşil Vergi Uygulamaları

Türkiye'de doğrudan çevreden vergi alınmasına yönelik çevre vergisi "Çevre Temizlik Vergisi"²¹dir. Çevre temizlik vergisinin, "kirlenme eylemini, kirlenmeyi yok etmek için geliştirilen katı atık yönetim bedelini, kirlenme sonucunda oluşan negatif dışsallığı giderme ve firmalara kirlenme izin verme bedelini içerdiği"²² ifade edilmektedir. 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu mükerrer madde 44'e göre çevre temizlik vergisine tabi olanlar; belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde bulunan ve belediyelerin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan konut, iş yeri ve diğer şekillerde kullanılan binalar (f.1) şeklinde sayılarak verginin mükellefinin de binayı kullananlar (f.3) olduğu hüküm altına alınmıştır. Çevre te-

18 Sherrington, C., Watson, S., Marsh, P., Bradley, C. *Scoping study to assess the feasibility of further EU measures on waste prevention and implementation of the Plastic Bags Directive Part II – Implementation of Plastic Bags Directive*, s.12-13.

19 Yalçın, A. Z., & Yalçın, A. (2013). Potansiyel Bir Çevre Vergisi Olarak Motorlu Taşıtlar Vergisi: Avrupa Birliği ve Türkiye Arasında Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(2), s.152.

20 Polat, S., Eser, L. Y. (2014). Motorlu Taşıtlar Vergisinde Değişim İhtiyacı: Türkiye İçin Bir Model Önerisi, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), s. 272.

21 15.07.1993 tarihli ve 3914 sayılı Kanun'la 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun mükerrer 44'üncü maddesinde düzenlenerek yürürlüğe girmiştir. İlgili maddede yapılan 25.12.2003 tarihli ve 5035 sayılı Kanun'un 41. maddesiyle yapılan değişiklikten önce "Çevre Temizlik Vergisi", katı atık ile ilgili ve atık su ile ilgili olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı.

22 Samancı, M., Karagöz, B. (2019). Türkiye'de Çevre Temizlik Vergisinin Değerlendirilmesi, *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2(2), s.76.

“Endüstrileşmenin gün geçtikçe artması ve artan talebi karşılamak üzere yoğunlaşması sebepleriyle plastik atıkların ortaya çıkma oranı da artmaktadır. Bu duruma, plastik atıklar doğada 1000 yılda yok olduğu için plastik atıkların çözünme hızının diğer atık türlerine oranla yavaş olması da eklenince devletler plastik atık kullanımını azaltmanın yollarını aramaya başlamıştır.”

mizlik vergisi dışında yeşil vergi olarak sayılabilecek diğer vergiler, özel tüketim vergisi (ÖTV), katma değer vergisi (KDV) ve motorlu taşıtlar vergisi (MTV)'dir. Bu vergi gelirleri çevre kirliliğinin doğrudan engellenmesi ve diğer çevre sorunlarının çözülmesinde doğrudan kullanılmasa da çevrenin korunmasına ve çevre kirliliğinin engellenmesine dolaylı bir şekilde katkısı olmaktadır. Fakat bahse konu vergilerin uygulanma biçimleri ve bu vergilerden tahsil edilen gelirlerin yeniden dağıtılması hususları göz önüne alındığında vergilerin, gelir elde etme amacının sonucunda meydana geldiği görülmektedir.²³ Zira vergi hukuku açısından motorlu taşıtlar vergisi “Servetten Alınan Vergiler”²⁴ sınıfında incelenmektedir. Bu sınıflandırma dahi MTV'nin doğrudan bir yeşil vergi uygulaması olmasından ziyade vergi hukukunda bir ödeme gücü göstergesi sayılan servet gelirlerinin vergilendirilmesi maksadıyla çıkarılmış ve bu şekilde de uygulamasına devam edildiğini göstermektedir. Türkiye’de motorlu taşıtların vergilendirilmesi, 1957’de uygulanmaya başlanan hususi otomobil vergisi ile başlamaktayken 1980 yılında motorlu taşıtlar vergisi ihdas edilmiştir.²⁵ MTV çıkarıldıktan sonra pek çok kanun çıkarılarak Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu’nda²⁶ (MTVK) değişiklikler yapılmıştır. 1980 yılında çıkarılan motorlu taşıtlar vergisinin kapsamına motorlu kara taşıtları ile motorlu deniz ve hava taşıtları da eklenmişken 2009 yılında yapılan değişiklikle motorlu deniz taşıtları MTV kapsamından çıkarılmıştır. MTVK hükümleri uyarınca vergileme ölçü ve hadlerinde motorların silindir hacmi ile taşıtların yaşlarının esas alınacağı

23 Aslan, G., Yiğit Şakar, A. (2023). Vergi yönetimi ve Türkiye’de ekolojik vergi reformu ihtiyacı, *Journal of Life Economics*, 10(2): 101-112, DOI: 10.15637/jlecon.1965, s.107-108.

24 Öncel, M., Kumrulu, A., Çağan, N. (2022). *Vergi Hukuku* (31.Bs.), Ankara: Turhan Kitabevi, s. 433.

25 Öncel, M., Kumrulu, A., Çağan, N. (2022). *Vergi Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi, s.433.

26 Kanun’un adı, 26/11/1980 tarihli ve 2348 sayılı Kanun’un 1’inci maddesiyle yapılan değişiklikle “Motorlu Kara Taşıtlar Vergisi Kanunu” iken “Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu” şeklinde olmuştur.

öngörülmektedir. 2004 yılında motor silindir hacminin²⁷ vergilendirilmede dikkate alınması ile MTV’de çevre vergisi niteliği oluşturulmak amaçlanmış olsa da taşıtların yaşlanması ile çevrede oluşturdukları zararın artması gerçeği karşısında uygulanacak vergilerin düşük tutulması çelişki meydana getirmektedir.²⁸ Bununla beraber MTV kapsamında vergiden muaflik ve istisna hükümleri²⁹ düzenlemesi de MTV’nin çevre vergisi olmaktan uzak bir vergi türü olduğunu ortaya koymaktadır.

MTV’nin yanında yine çevre zararı büyük olan egzoz gazlarına ilişkin de özel düzenlemeler bulunmaktadır. Çevre Kanunu’nun idari nitelikteki cezalar başlıklı 20’nci maddesinde³⁰, egzoz gazı emisyon ölçümü yaptırmayan motorlu taşıt sahiplerine ve ancak aynı aracın, yönetmeliklerle

27 “Motor silindir hacmi: Taşıtların motorlarını imal eden fabrikalarca uluslararası normlara göre tespit olunarak teknik belgelerinde gösterilen ve ilgili mevzuatları gereğince cm³ cinsinden ifade olunan motor hacmidir (MTVK, md.2/f.15).

28 Kabakçı Karadeniz, H. (2011). Türkiye’de Motorlu Taşıtlar Vergisinin Çeşitli Ülke Uygulamaları ile Karşılaştırılması ve Bir Model Önerisi, Maliye Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2011/415, Ankara. S.150. 9 Haziran 2024.<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/Kitap-2011-415.pdf>

29 MTVK Madde 4 – (Değişik: 26/11/1980 - 2348/4 md.) Aşağıda yazılı motorlu taşıtlar vergiden müstesnadır.

a) (Değişik: 4/6/2008-5766/9 md.) Genel ve özel bütçeli idareler, sosyal güvenlik kurumları ile il özel idareleri, belediyeler, köy tüzel kişilikleri ve Türkiye Kızılay Derneği adına kayıt ve tescil edilen taşıtlar (bu idarelere bağlı olup, ayrı tüzel kişiliği olan işletmeler ile özel kanunlarında malları devlet malı sayılmış olan kuruluşların taşıtları hariç);

b) Karşılıklı olmak şartıyla, yabancı devletlerin Türkiye’de bulunan elçilik ve konsolosluklarıyla, elçi, maslahatgüzar ve konsoloslarına (Fahri konsoloslar hariç) ve o devletin uyruğunda bulunan elçilik ve konsolosluk memurlarına ve merkezi Türkiye’de bulunan uluslararası kurullar ile bu kurulların yabancı uyruklu memurlarına ve resmî bir görev için yurda gelen delege ve heyetlere ve bu heyetlere mensup yabancı uyruklu kişilere ait taşıtlar;

c) (Değişik: 25/12/2003-5035/22 md.) Sakatlık dereceleri %90 ve daha fazla olan malûl ve engellilerin adlarına kayıtlı taşıtlar ile diğer malûl ve engellilerin, bu durumlarına uygun hale getirilmiş özel tertibatlı taşıtlar;

d) (Ek: 12/12/2003-5020/7 md.)18.6.1999 tarihli ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu hükümlerine göre temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimleri veya hisseleri kısmen veya tamamen Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna intikal eden bankalara, tasfiyeleri Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu eliyle yürütülen müflis bankaların iflâs idarelerine ait taşıtlar.

(Ek :24/3/1988 - 3418/12 md.) Motorlu taşıtlar vergisi ile ilgili muaflik ve istisna hükümleri, bu Kanun’a hüküm eklenmek veya bu Kanun’da değişiklik yapılmak suretiyle düzenlenir. Bu Kanun’da yer almayan istisna ve muafliklar hükümsüzdür. Ancak uluslararası anlaşma hükümleri saklıdır.

belirlenen standartlara aykırı bir şekilde emisyonu neden olması hâlinde motorlu taşıt sahibine; taşıtın imalatında bulunan egzoz gazı emisyon kontrol sistemi olan katalitik konvertör/katalizör/dizel partikül filtresi olmadan kullanılan motorlu taşıt sahibine; Egzoz Gazı Emisyon Yetki Belgesi bulunan ancak yetkilendirme sonrasında ilgili yönetmelikle düzenlenen şartları kaybettiği tespit edildiği hâlde ölçüme devam eden ve/veya tekniğine ve belirlenen kurallara aykırı ölçümler yapanlara; bu Kanun kapsamında yapılan düzenlemelerle öngörülen belge olmadan emisyon ölçümü yapanlara ve/veya belgelerde tahrifat yapanlara ve/veya sahte belge düzenleyenlere diğer kanunlarda yazılı yaptırımlar saklı kalmak üzere Kanun'da belirtilen ve güncellenen miktarlarda idari para cezası verileceği hüküm altına alınmıştır. Diğer taraftan, Türkiye'de ÖTV'nin de çevre sorunlarının çözümünde doğrudan bir etkisinin olmadığı ve ancak akaryakıt tüketiminde azalmanın hedeflenmesi sebebiyle fiyat artırımına gidilerek dolaylı bir etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir.³¹

Türkiye'de yeşil vergi uygulamalarının başka bir örneğini "Kirlüten öder" prensibinin yansımaları oluşturmaktadır. "Kirlüten öder" prensibinin Türkiye'deki görünümü 7153 sayılı Çevre Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun hükümleri ile getirilen plastik poşet kullanımındaki vergilendirmedir.³² İlgili kanunun 1. maddesinde,

Çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesi için uyulması zorunlu standartlar ile vergi, harç, katılma payı, yenilenebilir enerji kaynaklarının ve temiz teknolojilerin teşviki, geri kazanım katılım payı, plastik poşet ve plastik ambalaj kullanımının azaltılması, depozito uygulaması, emisyon ücreti, kirlenme bedeli ve kirliliğin önlenmesine yönelik teminat alınması ve karbon ticareti gibi piyasaya dayalı mekanizmalar ile ekonomik araçlar ve teşvikler kullanılır. Bu hususlara ilişkin idari ve teknik usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir.

demek suretiyle getirilen düzenlemelerin amaçları ve usulü belirlenmiştir. Böylelikle çevrenin korunması ve kaynakların verimli yönetilmesi amaçları ile başvurulacak ekonomik araçlar ve teşvikler genel hatlarıyla ortaya konmuştur. Plastik poşet kullanımı, özellikle taşıma açısından kolaylık sağlaması, hafifliği ve bu uygulamadan önce ücretsiz bir şekilde satış noktalarından temin edilmesi özellikleriyle artan nüfus ve tüketim

31 Yalçın, A. Z., & Yalçın, A. (2013). Potansiyel Bir Çevre Vergisi Olarak Motorlu Taşıtlar Vergisi: Avrupa Birliği ve Türkiye Arasında Karşılaştırmalı Bir Analiz, s.146.

32 Olcay, F. M, Yeşil Vergiler, Özellikleri, Türkiye'deki Durum ve Uygulamaları, s.16.

karşısında yükselme eğilimi göstermiştir. 2021 tarihli Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'nin 5'inci maddesinde,

Kaynakların verimli yönetimi ve plastik poşetlerden kaynaklanan çevre kirliliğinin önlenmesi amacıyla plastik poşet kullanımının azaltılmasına yönelik ücretlendirme uygulaması yapılır. Ülke genelinde plastik poşet kullanımının, çok hafif plastik poşetler hariç olmak üzere, yıllık kişi başına kullanılan adedin 31/12/2025 tarihine kadar 40 adedi aşmayacak şekilde azaltılmasını sağlayacak önlemlerin alınması ve düzenlemelerde bulunulması esastır.

şeklinde yer alan ifadeler, plastik poşet kullanımının kişi bazında belli bir miktar ile sınırlandırılmasına yönelik ciddi bir hedef belirlendiğini ortaya koymaktadır. Zira 2019 yılı öncesi Türkiye'de bir kişinin yılda ortalama 440 adet plastik poşet kullandığı ifade edilmektedir.³³ Bu miktar da ulaşılmak istenen kişi başına düşen plastik poşet tüketimi sayısının neredeyse on katına tekabül etmektedir. Öte yandan, Almanya'da yıl boyunca bir kişinin toplam 20 adet, Danimarka'da ve Finlandiya'da 4 adet plastik poşet tükettiği kaydedilmektedir.³⁴

Sonuç

Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının anayasal bir hak olduğu ve yine çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını korumanın ve çevrenin kirlenmesini önlemenin hem devletin hem de vatandaşların bir ödevi olduğu gerçeği karşısında çevreye yönelik uygulamaların ve müdahalelerin önemi daha çok ortaya çıkmaktadır. Çevrenin geliştirilmesi, korunması ve kirliliğinin önlenmesi maksatlarıyla bir mali araç olarak vergilendirmenin kullanılması oldukça etkili ve başvurulmuş bir yoldur. Fakat burada tartışmaya açık olan konu “yeşil vergiler”in neye göre ve nasıl tahsil edileceğine yönelik usulün net olmaması veya bu konuda yeterli düzenlemenin olmamasıdır. Bu noktada, “kirleten öder” prensibi ile çevre kirliliğinin, çevreyi korumanın ve geliştirmenin maliyetini kimin üstleneceğine yönelik bir yöntem belirlenmektedir. Zira böyle

33 Türkiye Cumhuriyeti, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (28 Eylül 2021). *Plastik Poşet Kullanımı Yüzde 75 Oranında Azaldı*, Erişim: 11 Haziran 2024. <https://www.csb.gov.tr/plastik-posest-kullanimi-yuzde-75-oraninda-azaldi-bakanlik-faaliyetleri-31995>

34 ÇEVKO (23 Ocak 2020). *Poşet Tüketimi Azaldı*, Erişim: 11 Haziran 2024. https://www.cevko.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=820:posest-tuketimi-azaldi&catid=11&Itemid=131&lang=tr

bir yaklaşım hem kontrolsüz tüketim alışkanlıklarının değişmesini sağlarken hem de oluşan maliyet açıklarının telafi edilmesini kolaylaştırır. Avrupa Birliği üye devletleri, düzenli olarak yayımladıkları Çevre Eylem Planları ile çevreye karşı oluşan veya oluşması muhtemel tehditlerin güncel bir şekilde ortaya konulması ve gerekli tedbirlerin gecikmeden alınmasını sağlamaktadır. Buna, yapılan düzenlemelerin sonuçlarını tespit etmek için yapılan istatistiki çalışmalar da eklenince tedbirlerin yeterli olup olmadığı veya uygulayan üye ülke bazında bir sorun olup olmadığı objektif bir şekilde ortaya çıkabilmektedir. Diğer taraftan, Türkiye'de çevreden doğrudan alınan tek verginin çevre temizlik vergisi olması diğer vergi türlerinden elde edilen gelirin çevrenin korunması ve geliştirilmesine katkı sağlamadığı anlamına gelmeyecektir. Bununla beraber, plastik kullanımının doğada yarattığı tahribatın boyutlarının çok keskin bir şekilde fark edildiği günümüzde, Türkiye'de plastik poşet kullanımını sınırlandırmak adına ücretlendirmeye gidilmesi Avrupa Birliği uygulamalarına paralellik teşkil etmektedir. Ayrıca, diğer vergi türlerinde olduğu gibi yeşil vergilerin uygulanmasının başarıya ulaşması doğru vergi yönetimi, personellerin etkinliği ve mükelleflerin vergiye gönüllü uyum sağlamaları ile mümkün olduğu akılda tutulmalıdır. Hâliyle, çevre sorunlarının makro düzeyde dünya üzerinde yaşayan her bir canlıyı tek tek ilgilendirmesi karşısında devletlerin ortak hareket ederek genel bir bilinç oluşturmaları ve çevreyi koruma ve geliştirme ortak hedefleri etrafında birleşmesi ve buna yönelik ihtiyaçları karşılar şekilde düzenlemeler yapması oldukça önemlidir.

Kaynakça

AKKAYA, Ş. (2017). *Yerelden Küresele Çevre Vergileri İktisadi Bir Analiz* (1.Bs.). İstanbul: Filiz Kitabevi.

AL, İ. (2019). Sürdürülebilir Kalkınma Ve Yeşil Ekonomi: Türkiye İçin Bir Endeks Önerisi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(19), 112-124.

ASLAN, G., Yiğit Şakar, A. (2023). Vergi yönetimi ve Türkiye'de ekolojik vergi reformu ihtiyacı. *Journal of Life Economics*. 10(2): 101-112, DOI: 10.15637/jlecon.1965, 101-112.

Atıkların Doğada Yok Olma Süreleri. (t.y.). Erişim: 6 Haziran 2024. <https://www.cevremuhendisligi.org/index.php/cevre-aktuel/atiklarin-dogada-yok-olma-sureleri>

CURAL, M., Saygı, H. E. (2016). Avrupa Birliği'nde Çevre Vergisi

Uygulamaları ve Çevre Vergilerinin Gelişimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 77-92.

ÇEVKO. (23 Ocak 2020). *Poşet Tüketimi Azaldı*. Erişim: 11 Haziran 2024. https://www.cevko.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=820:poset-tuketimi-azaldi&catid=11&Itemid=131&lang=tr

Directorate-General for Environment. (t.y.). *Plastic Bags*. Erişim: 9 Haziran 2024. https://environment.ec.europa.eu/topics/plastics/plastic-bags_en

Eurostat (Ekim 2023). *Consumption of plastic carrier bags – estimates*. Erişim: 9 Haziran 2024. https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Consumption_of_plastic_carrier_bags_-_estimates#Lightweight_plastic_carrier_bag_consumption

Eurostat (2024). *Environmental taxes-A statistical guide*. Erişim: 11 Haziran 2024. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/18358719/KS-GQ-23-016-EN-N.pdf/011c3fcd-c6c3-604c-320f-bba5da058efe?version=1.0&t=1705926723782>

KABAKÇI KARADENİZ, H. (2011). Türkiye'de Motorlu Taşıtlar Vergisinin Çeşitli Ülke Uygulamaları ile Karşılaştırılması ve Bir Model Önerisi. *Maliye Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı*, Yayın No: 2011/415, Ankara. Erişim: 9 Haziran 2024. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/Kitap-2011-415.pdf>

KURRER, C., Petit, A. (Nisan 2024). *Environment policy: general principles and basic framework*. Erişim: 9 Haziran 2024. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>

OECD (1972). *Recommendation of the Council of 26 May 1972 on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies*. Erişim: 07.06.2024. <http://www.ciesin.org/docs/008-574/008-574.html>

OECD (2024). *Recommendation of the Council on Guiding Principles concerning International Economic Aspects of Environmental Policies*. Erişim: 7 Haziran 2024. <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/4/4.en.pdf>

OECD (2024). *Recommendation of the Council on the Implementation of the Polluter-Pays Principle*. Erişim: 7 Haziran 2024. <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/11>

OLCAY, F. M. (Ocak 2024). Yeşil Vergiler, Özellikleri, Türkiye'deki Durum ve Uygulamaları. *Vergi Raporu*, 292, 7-20.

ÖNCEL, M., Kumrulu, A., Çağan, N. (2022). *Vergi Hukuku* (31.Bs.). Ankara: Turhan Kitabevi.

POLAT, S., Eser, L. Y. (2014). Motorlu Taşıtlar Vergisinde Değişim İhtiyacı: Türkiye İçin Bir Model Önerisi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), S. 272.

SAMANCI, M., Karagöz, B. (2019). Türkiye'de Çevre Temizlik Vergisinin Değerlendirilmesi. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2(2), 73-92.

SATIR REYHAN, A. (2014). Çevre Ekonomisinde Çevre Vergileri Uygulamaları. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 110-120. <https://doi.org/10.17218/husbed.91271>

SHERRINGTON, C., Watson, S., Marsh, P., Bradley, C. (2022). *Scoping study to assess the feasibility of further EU measures on waste prevention and implementation of the Plastic Bags Directive Part II – Implementation of Plastic Bags Directive*. Erişim: 9 Haziran 2024. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3f3ee30e-7cc5-11e-c-8c40-01aa75ed71a1/language-en>

Türkiye Cumhuriyeti, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (28 Eylül 2021). *Plastik Poşet Kullanımı Yüzde 75 Oranında Azaldı*. Erişim: 11 Haziran 2024. <https://www.csb.gov.tr/plastik-poset-kullanimi-yuzde-75-oraninda-azaldi-bakanlik-faaliyetleri-31995>

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. (t.y.). “Çevre”. Erişim: 10 Haziran 2024. <https://sozluk.gov.tr/>

YALÇIN, A. Z., & Yalçın, A. (2013). Potansiyel Bir Çevre Vergisi Olarak Motorlu Taşıtlar Vergisi: Avrupa Birliği ve Türkiye Arasında Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(2), 141-158.